

Uvodnik

Pedagog dr. Zdenko Medveš, zaslužni profesor Univerze v Ljubljani, v letošnjem letu obeležuje osemdeseto obletnico. Kot prosvetni strokovnjak, politik in direktor, prvenstveno pa univerzitetni profesor in raziskovalec je Zdenko Medveš pustil izjemen pečat na področju pedagogike v Sloveniji. Pravzaprav tega stavka ne bi smeli zapisati v pretekliku, saj je profesor še vedno izjemno plodovit – s svojimi besedili izziva naša utečena razmišljanja, pogosto ujeta v pragmatiko vsakdanjega raziskovalno-univerzitetnega vsakdanjika, in vabi k dialogu. Zato je monografija *Živa pedagoška misel Zdenka Medveša*, s katero želimo počastiti njegov jubilej, zlasti izziv in dialog, ne pa predvsem pregled pedagoške dediščine profesorja. Knjiga po eni strani prinaša jubilentova najnovejša dognanja in razmišljanja, po drugi strani pa odziv učencev in kolegov na nekatere njegove teoretske koncepte in razmisleke. Zaradi vsestranskosti njegovega delovanja in znanstvenega udejstvovanja smo tematiko te monografije omejili na ključne ideje s področij teorije vzgoje in zgodovine pedagogike, Medveševa izvornost, moč sinteze in uvida pa nas bodo k premisleku in dialogu vabili še dolgo.

Monografija je razdeljena na tri dele. Prvi del vsebuje novo izvorno besedilo izpod peresa jubilaranta, ki nosi naslov *Voditi, pustiti rasti ali vzburiti samoorganizacijo?* V njem se Medveš kritično sooči s teoretskim lomom med senzualističnimi in naturalističnimi teorijami, ki je na izvorih razsvetljenstva vplival na nastanek pedagoških paradigem. Hkrati avtor dokazuje, da se lahko plodovita, teoretsko prepričljiva in znanstveno utemeljena pedagoška misel, ki sledi razsvetljenskemu idealu vzgoje avtonomnega posameznika, razvije samo na osnovi dinamike prepletanja zunanjih in notranjih dejavnikov človekovega razvoja, kar sta zaslutila že klasika pedagoške misli, Herbart in Rousseau. S tem besedilom Medveš pomembno dopolnjuje svojo klasifikacijo pedagoških paradigem, ki jo je razvijal v zadnjem obdobju.

Drugi del knjige vsebuje sedem poglavij, v katerih avtorji analizirajo posamezne vidike Medveševih konceptov in jih uporabijo kot izhodišče za razvoj svojih idej.

V poglavju z naslovom *Klasifikacija pedagoških paradigem v Sloveniji* Edvard Protner¹ na podlagi analize slovenskih učbenikov pedagogike ugotavlja, da se področju klasifikacije pedagoških smeri kot enemu od temeljnih področij obče pedagogike v Sloveniji ni posvečalo večje pozornosti. V razpravi avtor predstavlja klasifikacije slovenskih in jugoslovanskih pedagoških avtorjev ter avtorjev v germanskem in anglosaškem okolju, posebej pa izpostavi izvorni pristop h klasifikaciji, ki ga je izpeljal Zdenko Medveš. Kljub določenim pomislekom predstavlja njegova naslonitev

1 Redni profesor pedagogike na Oddelku za pedagogiko Filozofske fakultete Univerze v Mariboru.

na medij vzgoje kot klasifikacijski kriterij pomembno orodje za teoretsko analizo pedagoških paradigem.

Nataša Vujisić Živković² v poglavju *Primerjalnozgodovinski pristop k poklicnemu izobraževanju učiteljev* analizira izobraževanje učiteljev, ki je v središču zanimanja pedagogov še od časov oblikovanja izobraževalnega sistema v moderni družbeni sistem. V zadnjih desetletjih je z razvojem znanstvenih spoznanj o procesu vzgoje, izobraževanja in poučevanja, spremenjenih vlog učiteljev v izobraževalnem sistemu ter s povečevanjem števila tehnoloških inovacij to vprašanje dodatno aktualizirano, prav tako se je interes zanj razširil tudi zunaj znanstvene javnosti. Vseeno družbena in znanstvena diskusija o tem vprašanju pogosto zamuja kritično refleksijo, ki mora vsebovati tudi primerjalno in zgodovinsko komponento. Prispevek Zdenka Medveša na področju konceptualizacije poklicnega izobraževanja in zgodovine pedagogike jo zavezuje, da ob njegovem jubileju nameni posebno pozornost tem vprašanjem.

Prispevek *Inkluzija otrok ni mogoča brez inkluzije izobraževanja učiteljev* avtorice Mojce Peček³ izhaja iz teze Zdenka Medveša, da inkluzija izobraževanja ranljivih otrok ni mogoča brez skupnega izobraževanja osnovnošolskih učiteljev in specialnih pedagogov, ter da temelj takšnega izobraževanja ne more biti neka nova »integracijska pedagogika«, temveč »obča pedagogika«, ki ni »niti selektivna niti segregativna«, temveč razvija »koncept integrativnosti« kot miselni in vrednostni model ter tudi model ravnanja. Pri tem si v prispevku zastavlja dve vprašanji: ali je mogoče vključiti vse otroke v redne šole in ali je mogoče uresničiti inkluzijo brez stigmatizacije in izključevanja, in če da, kako? Kot pravi Zdenko Medveš, brez spoznanj »o upoštevanju individualnih posebnosti otrokovega razvoja, o razumevanju pravičnosti v izobraževanju in odgovornosti šole ter učitelja za učni uspeh ter o nujnosti preseganja vsake oblike izključevanja in segregacije, ne preživi v sodobni demokratični družbi nobena pedagogika več«.

Razmišljanje Irene Lesar⁴ v poglavju *Katera vzgojna paradigma najbolje podpira uresničevanje inkluzivnosti?* temelji na večdimenzionalnem konceptu inkluzivnosti in predpostavki iz Salamanške izjave, da inkluzivno izobraževanje ni le temeljna človekova pravica, marveč edino omogoča vzgojo vseh za spoštljivo sobivanje v družbi raznolikih. Ker je vzgojna dimenzija udejanjanja inkluzivnosti v večini razprav le omenjena in ne prav zares premišljena, je namen tega prispevka soočenje

2 Redna profesorica zgodovine pedagogike na Oddelku za pedagogiko Filozofske fakultete Univerze v Beogradu.

3 Redna profesorica teorije vzgoje na Oddelku za temeljni pedagoški študij Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani.

4 Redna profesorica obče pedagogike in teorije vzgoje na Oddelku za temeljni pedagoški študij Pedagoške fakultete in na Akademiji za glasbo Univerze v Ljubljani.

vzgojnih paradigem z vzgojnimi cilji inkluzivnosti in poskus iskanja odgovora, katera od vzgojnih paradigem najbolj podpira uresničevanje inkluzivnosti.

Zdenko Kodolja⁵ v poglavju z naslovom *Šolnine in vprašanje pravičnosti* pojasni, da so šolnine običajno razumljene kot dokaz za dva negativna družbena pojava, in sicer za nepravičnost šolskega sistema in za kršitev človekovih pravic. Šolski sistem, ki ovira ali celo preprečuje izobraževanje tistim, ki ne zmorejo plačati šolnin, je nepravičen. Prav tako krši tudi pravico do brezplačnega izobraževanja, ki je – vsaj v primeru obveznega šolanja – vsakomur priznana kot človekova pravica. V primeru šolnin v visokem šolstvu pa se stvari zapletejo. Po eni strani ima država še vedno obveznost, da poskuša postopoma zagotoviti brezplačnost študija, po drugi strani pa nekateri podatki kažejo, da imajo od brezplačnega študija največjo korist študentje iz višjih socialnih slojev. Prav to pa potrjuje, da je tak šolski sistem nepravičen. Vprašanje je tudi, ali so nepravilne tudi odložene šolnine, ki jih študentje plačajo po končanem študiju, vendar le, če se zaposlijo in imajo dovolj visoko plačo. Takšne šolnine namreč ne preprečujejo študija tistim, ki šolnine pred začetkom študija ne morejo plačati. In končno, ali je brezplačnost študija mogoče zagovarjati kot element družbene pravičnosti v primerih, ko diplomanti, ki jim študija ni bilo treba plačati, množično zapuščajo državo, četudi so imeli možnost primerne zaposlitve v lastni državi.

Robi Kroflič⁶ v poglavju *Raba metafor v pedagogiki* ugotavlja, da so metaforični opisi na področjih človekovega življenja, ki jih opredeljujemo s konceptom liminalnosti, ključnega pomena, hkrati pa vse metafore niso enako primerne za razumevanje pojavov, kakršna je vzgoja. V razpravi analizira rabo metafor v vzgojno-teoretski literaturi, v prosvetno-političnih diskurzih in v vzgojni praksi v luči Ricoeurjeve teorije živih metafor. Analiza pokaže, kako so se od razsvetljenstva do danes spreminjali metaforični opisi vzgoje in vzgajane osebe v navezavi na paradigmatične spremembe v pojmovanjih vzgoje. V drugi polovici dvajsetega stoletja pa na prosvetno-politične diskurze pomembno vpliva medikalizacija družbenega življenja in z njo se v metaforiki začne pojavljati vojaški besednjak, kar zaznamuje tudi sedanje obdobje soočanja z boleznijo covid-19. Hkrati v zaključku pokaže, kako pomembno je za sodobno vzgojo vnašanje živih metafor v pedagoški jezik.

Drugi del monografije zaključuje poglavje z naslovom *Splošna in poklicna izobrazba, kompetence in instrumentalizacija izobrazbe*, v katerem Klara Skubic Ermenc⁷

5 Znanstveni svetnik, vodja Centra za filozofijo vzgoje, Pedagoški inštitut v Ljubljani.

6 Redni profesor teorije vzgoje in obče pedagogike na Oddelku za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

7 Izredna profesorica primerjalne pedagogike na Oddelku za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

predstavlja Medveševu klasifikacijo teorij o izobraževanju ter jo navezuje na razpravo o razmerju med splošno in poklicno izobrazbo. Medveš dokazuje, da ne splošnega ne poklicnega izobraževanja ne moremo misliti brez upoštevanja razmerja med humanizacijo (vzgoje oziroma formiranja človeka kot moralnega in duhovnega bitja), kreacijo in produkcijo (razvoja človekovih kreativnih potencialov in delovnih zmožnosti) ter socializacijo (pripravo na poklic in življenje v skupnosti). Splošna in poklicna izobrazba nista dva ločena agregata vednosti, vsakega od njiju odlikuje tudi reflektivnost in diskurzivnost, a vsak lahko zdrsne v instrumentalizem. Drugi del poglavja je namenjen razpravi o kompetencah, ki jih Medveš v svojih novejših besedilih utemeljuje kot stično točko poklicnega in splošnega izobraževanja. Poglavje zaključuje z dvomom o ustreznosti nadomeščanja splošne izobrazbe s ključnimi kompetencami in prevladi učno-ciljnega kurikularnega načrtovanja.

Zaključni, tretji del knjige pa prinaša intervju z jubilentom, v katerem poteka pogovor o razvoju vzgojno-teoretskih konceptov, s katerimi se je ukvarjal Medveš kot raziskovalec in visokošolski profesor. V intervjuju Medveš razkriva ideje, ki so ga od mladosti usmerjale pri oblikovanju lastnih miselnih horizontov, pa tudi drznost, da v času uveljavljene kritike neoliberalnih konceptov, na primer gesla »družba izsiljenih izbir« in »družba tveganja«, še vedno zagovarja vzgojo kot podporo človekovi pripravi na življenje v družbi izbir.

Uredniki se zahvaljujemo (so)avtorjem knjige za prispevke, v katerih so osvetlili različne vidike Medveševga raziskovanja in s tem pokazali, da je njegova pedagoška misel še kako živa in vitalna. Iz srca pa gre naša zahvala zlasti profesorju samemu za pomemben prispevek h knjigi, za dosežke na področju pedagoške znanosti, prakse in politike ter nenazadnje za vse nesebično mentorsko delo.

Dragi učitelj, iskrene čestitke ob Tvojem jubileju. Želimo Ti še mnogo vitalnih let in z nestrpnostjo čakamo Tvoje nove pedagoške premisleke!

Uredniki

Ljubljana, 18. 10. 2020